

Новікова Марина Володимирівна,

викладач кафедри

загальноправових дисциплін

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

ПОНЯТТЯ ТА ПРОВОА СУТНІСТЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Вищою юридичною гарантією прав і свобод людини і громадянина є їх якісний захист, який здійснюється у межах судочинства. Реалізація судового захисту нерозривно пов'язана з одним з основних конституційних прав людини і громадянина в Україні, а саме з правом на отримання правової допомоги. Особлива значущість права на правову допомогу виявляється в тому, що воно виступає своєрідним правовим посередником, без якого буває доволі складно повноцінно реалізувати гарантовані Основним законом права, оскільки процесуальне законодавство України має формалізований характер.

Інститут безоплатної правової допомоги сьогодні активно розбудовується, що обумовлено євроінтеграційними та глобалізаційними чинниками. Варто наголосити, що динамічний розвиток вказаного інституту забезпечує гарантування прав і свобод людини і громадянина. Система безоплатної, зокрема, вторинної правової безпеки почала формуватися у 2011 році і зараз можна спостерігати значний прогрес, однак рівень доступності та якості надання такої допомоги залишається недостатнім, що обумовлює необхідність наукового дослідження окремих теоретико-прикладних аспектів функціонування системи безоплатної вторинної правової допомоги, а також виокремити ряд проблем, які гостро потребують вирішення.

Сьогодні багато дослідників цікавляться поняттям правової допомоги, тривають наукові дискусії щодо характеру та природи правової допомоги, існує багато підходів до визначення самого поняття правової допомоги незважаючи на законодавче термінологічне закріплення зазначеного питання. Так, теоретичним підґрунтям дослідження є наукові розробки таких вчених, як: А. Бірюкова, І. Гловацький, Т. Гуржій, С. Ковальчук, О. Кузьменко, Р. Куйбіда, О. Малахова, І. Одинцова, Ю. Хоматов, В. Шишкін, О. Яновська, Б. Яворський та ін. Однак питання реалізації положень, пов'язаних якістю надання безоплатної вторинної правової допомоги потребує подальшого наукового розроблення.

Основним нормативно-правовим актом у сфері безоплатної правової допомоги є Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Відповідно до ст. 13 Закону, безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя [5]. Зазначений вид допомоги включає такі види правових послуг, як захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на таку допомогу в судах, інших державних

органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру.

Важливо зазначити, що високого рівня у сфері безоплатної правової допомоги в цілому, та вторинної безоплатної правової допомоги зокрема, неможливо досягти, використовуючи лише національні засоби та ресурси, тому доцільно звернути увагу на міжнародне нормативно-правове регулювання питання.

Так, право на правову допомогу, гарантоване пунктом 3 (с) ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., ратифікованої Законом України № 475/97ВР від 17 липня 1997 р., передбачає, що кожний обвинувачений у скоєнні кримінального злочину має право захищати себе особисто або через обраного ним захисника, а якщо у нього немає достатніх коштів для оплати послуг захисника, мати призначеного йому захисника безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя [3].

Європейський суд з прав людини не відносить право на правову допомогу у справах про цивільні права та обов'язки до загальних вимог п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод про справедливе судочинство. Пункт 3 (с) ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стосується тільки кримінального процесу.

У п. 3 (с) ст. 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено, що кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя [3]. Якщо звертатись до міжнародних стандартів у сфері надання правової допомоги, то слід підкреслити також, що Рада Європи розрізняє категорії «правова допомога» і «правова консультація» [2, с. 43].

Під першою розуміється можливість особи використовувати або захищати свої права у будь-яких судах, компетентних виносити рішення в цивільних, торгових, адміністративних, соціальних чи податкових справах (п. 1 Резолюції № (78) 8 Комітету міністрів про правову допомогу й консультації) [6]. Правова консультація передбачає забезпечення особам, які перебувають в економічно несприятливому становищі, можливість одержання необхідної правової консультації з усіх питань, що можуть стосуватися їх прав та інтересів (п. 12 Резолюції № (78) 8).

Стаття 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права визначає зобов'язання держав та вимоги до надання безоплатної правової допомоги як до одного з основних компонентів справедливого судочинства.

Зокрема, згідно з вищевказаною нормою до змісту поняття «правова допомога» входить право «мати призначеного їй захисника безплатно в разі, коли інтереси правосуддя (характер справи, наслідки для обвинуваченого та його можливість захищати себе самостійно) того вимагають або коли у особи немає достатньо коштів для оплати цього захисника» [4, с. 34–35].

Загалом, зміст гарантованого державою права на безоплатну професійну правничу допомогу слід визначити як отримання кола наступних правових послуг: правової інформації; консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг та інших документів правового характеру; допомога в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації; захисту; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру. Зазначені послуги повністю або частково надаються за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [1, с. 19].

Отже, поняття та механізм реалізації безоплатної вторинної правової допомоги регламентований рядом національних нормативно-правових актів, таких як Конституція України, Закон України «Про безоплатну правову допомогу», Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» тощо, а також у міжнародних договорах, ратифікованих Верховною Радою України. Правову сутність зазначеної кваліфікованої юридичної допомоги можна представити через наукові праці вчених, які досліджують різні аспекти зазначеного виду державної гарантії.

Бібліографічні посилання:

1. Бреус С.М. Зміст права на гарантовану державою безоплатну професійну правничу допомогу та перспективи законодавчого врегулювання механізмів його реалізації. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 1. 19-23.
2. Іванцова А.В. Поняття безоплатної правової допомоги в Україні та за кордоном. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. № 3. С. 40-45.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод / Міністерство юстиції України. Офіц. вид. К., 2006. 176 с.
4. Права людини (основні міжнародно-правові документи) : Зб. док. / За ред. Ю.К. Качуренко. Київ : Наук. думка, 1989. 248 с.
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст.577
6. Резолюція (78) 8 Комітету Міністрів Ради Європи про юридичну допомогу та консультації від 2 березня 1978 р. / за ред. А. Гутнікова. Збірник договорів Ради Європи . СПб: Парус. 2006. 254 с.